

УДК 351.741: 351.75

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.18>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ ВОДОМЕТІВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Ярошак Олег Ярославович,

викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

Луценко Павло Валерійович,

викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

У статті розглянуто актуальну проблему забезпечення органів МВС та використання підрозділами Національної поліції водометів як спеціальних засобів, що застосовуються під час охорони громадського порядку. Припинення масових безпорядків під час протестів у деяких випадках передбачає проведення поліцейських операцій з їх застосуванням у дотриманні встановлених чинним законодавством вимог.

Проаналізовано історію створення та подальшого вдосконалення будови водометів на базі автомобільного шасі в закордонних країнах і стан забезпеченості ними вітчизняних підрозділів правоохоронних органів України, приведено досвід їх застосування в сучасних умовах у забезпеченні правоохоронцями публічної безпеки.

Охарактеризовано тактико-технічні параметри вітчизняних водометів, проведено порівняння їх з окремими аналогами в країнах пострадянського простору.

Критично розглянуто деякі аспекти тактики використання водометів під час припинення масових безпорядків. Серед позитивних сторін їх застосування доцільно виділити такі: 1) уникнення прямого фізичного контакту правоохоронців та агресивного натовпу, запобігання травмуванню та загибелі як працівників поліції, так і громадян; 2) практичне забезпечення активного впливу правоохоронців на значну частину натовпу правопорушників, можливість спрямування його дії в напрямі згідно із задумом проведення спеціальної операції. Недоліками під час застосування водомету як спецзасобу є такі фактори: 1) спецзасіб неможливо використовувати за температури нижче +10°C; 2) значна витрата води зумовлює можливість безперервного використання спецзасобу протягом короткого часу (5–7 хв.). У зв'язку з цим керівникові операції потрібно передбачати можливості поповнення води (резервні джерела водопостачання для заповнення цистерни водомета), ефективні способи оперативного її наповнення, що в умовах масових заворушень та щільної міської забудови може стати істотною проблемою. Такі умови можуть спричинити одноразове застосування спеціальних засобів, тим самим знизивши їхню загальну ефективність під час проведення поліцейських операцій із припинення масових безпорядків.

Огляд та узагальнення чинного законодавства дали можливість визначити деякі прогалини нормативно-правового забезпечення щодо застосування водометів, а також конкретизувати напрями досліджень для подальших пошуків наукових шляхів їх вирішення – удосконалення правових норм щодо використання спецзасобу, обґрунтування науково-методичного апарату й раціональних тактичних схем щодо підвищення ефективності їх застосування під час припинення масових заворушень (залежно від метеорологічних умов, топографії місцевості в районі проведення поліцейської операції тощо).

Ключові слова: Міністерство внутрішніх справ, підрозділи Національної поліції, поліцейські, спеціальні засоби, охорона громадського порядку, масові безпорядки, історія створення водометів, порівняльна характеристика технічних параметрів вітчизняних та зарубіжних водометів.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF WATER CANNONS AND THEIR USE BY LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES OF UKRAINE DURING PROTECTION OF PUBLIC ORDER

Yaroshak Oleh Yaroslavovych,

Lecturer at the Department of Special
Physical and Fire Training
(Kherson Faculty of Odesa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

Lutsenko Pavlo Valeriiovych,

Lecturer at the Department of Special
Physical and Fire Training
(Kherson Faculty of Odesa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The article considers the actual problem of providing the Ministry of Internal Affairs and the using of water cannons by the National Police as special means which are used in the protection of public order. The cessation of mass riots during protests in some cases predicts the conduct of police operations with their use in compliance with the requirements established by applicable law.

The history of creation and further improvement of the structure of water cannons on the basis of automobile chassis both in foreign countries and the state of provision of domestic units of law enforcement agencies of Ukraine are analyzed, the experience of their application in modern conditions at providing public safety by militiamen is resulted.

Tactical and technical parameters of domestic water cannons are characterized, their comparison with some analogues in the post-Soviet countries is carried out.

Some aspects of the tactics of using water cannons during the cessation of riots are critically considered. Among the positive aspects of their use, it is advisable to highlight the following: 1) avoidance of direct physical contact between law enforcement officers and aggressive crowd, prevention of injuries and deaths of both police officers and citizens; 2) practical provision of active influence of militiamen on a considerable part of crowd of offenders, possibility of directing of its action in the direction according to the plan of carrying out special operation. The disadvantages of using a water cannon as a special tool are the following: 1) the special tool cannot be used at temperatures below + 10°C; 2) significant

water consumption makes it possible to use the special tool continuously for a short time (5–7 minutes). In this regard, the operation manager should provide the possibility of water replenishment (backup sources of water supply to fill the water jet tank), effective ways of quick filling it, which in conditions of mass riots and dense urban development can be a significant problem. Such conditions can lead to the one-time use of special means, thereby reducing their overall effectiveness during police operations to end riots.

The review and generalization of the current legislation made it possible to identify some gaps in the legal framework for the use of water cannons, as well as to specify areas of research for further scientific solutions – improving legal norms for the use of special equipment, substantiation of scientific and methodological apparatus and rational tactical schemes to increase efficiency of their use during the cessation of mass riots (depending on meteorological conditions, topography of the area in the place of the police operation, etc.).

Key words: Ministry of Internal Affairs, units of the National Police, policemen, special means, protection of public order, mass riots, history of creation of water cannons, comparative characteristics of technical parameters of domestic and foreign water cannons.

Постановка проблеми. У сучасних умовах з метою вирішення окремими політичними силами України економічних, політичних чи соціальних проблем застосовуються масові заходи (демонстрації, мітинги тощо) як форма вимоги до чинної влади держави та тиску на окремі її органи. Таке право громадян на мирні збори, мітинги, ходу та демонстрації гарантовані ст. 39 Конституції України [1], котра відповідає загальновизнаним нормам міжнародного права.

Разом із тим непоодинокими практично для кожного з регіонів держави є проведення культурно- та спортивно-масових заходів, у яких бере участь одночасно значна кількість громадян. Несанкціоноване порушення встановленого режиму трапляється і в місцях позбавлення волі, під час попереднього ув'язнення підозрюваних чи засуджених осіб тощо.

Як свідчать результати проведеного аналізу масових соціально-політичних та спортивно-масових заходів, останні (заходи – *уточнено нами. О.Я.*) проводяться або керуються радикальними організаціями, політичними силами чи фінансовими структурами, неформальними об'єднаннями вболівальників тощо, організатори яких в окремих випадках спрямовують учасників на групові протиправні дії, і котрі цілком можуть перерости в масові заворушення.

Соціальні заворушення можуть супроводжуватися блокуванням шляхопроводів, адміністративних та державних будівель, перешкоджанням роботі організацій, які опинились у відповідній зоні. На прикладі подій Революції гідності (Україна, 2014), протестів населення іноземних держав (Республіка Білорусь, 2020) зазначені правопорушення часто проявляються у формі масових бійок, підпалу будинків, автомобілів, пограбування магазинів, мародерства та інших групових порушеннях громадського порядку насильницького характеру.

Як зазначає С.Д. Черкашин, незважаючи на профілактичні заходи, які вживаються керівництвом держави, правоохоронними структурами (МВС України, СБУ та ін.), зниження рівня напруженості в суспільстві не спостерігається, що може призвести до виникнення в мегаполісах України нових масових заворушень [2]. Для припинення правопорушень та притягнення винних до відповідальності виникає необхідність проведення правоохоронними органами спеціальних операцій, у ході яких можуть бути застосовані згідно з чинним законодавством різні спеціальні засоби [3; 4]. Спецтехніка типу водометів входить у штатне оснащення Національної гвардії України [5].

Аналіз досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових публікацій щодо вирішення різних аспектів існуючих проблем у сфері професійної діяльності міліції (поліції) дає змогу констатувати, що застосування поліцейськими заходів примусу перебувало в полі зору ряду вчених – Я.Г. Бондаренка, Р.М. Боровинського, Ю.В. Дубка, Д.Г. Заброди, Ю.Р. Йосипіва, Е.М. Каллугіна, М.В. Корнієнка, О.В. Котляра, В.В. Крикуна, С.О. Кузніченка, В.О. Кущенко, І.П. Марчука, І.І. Мусієнка, О.В. Негодчека, Ю.Б. Оболенського, Р.М. Опацького, В.І. Позняка, О.Ю. Прокопенка, Д.О. Пошатрука, О.І. Савченка, В.П. Сальнікова, Д.В. Сергієнка, В.М. Синенького, О.І. Тьорло, І.Ф. Хараберюша, І.М. Цимбалюка, О.С. Юніна, С.А. Ярового та ін.

Вченими розглядувались такі актуальні для правоохоронної діяльності проблеми, як: 1) нормативно-правові засади застосування та використання вогнепальної зброї працівниками міліції (поліції) під час ліквідації масових заворушень; 2) використання та застосування зброї та спеціальних засобів працівниками правоохоронних органів під час виконання службово-бойових завдань; 3) взаємодія Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в разі ускладнення оперативної обстановки тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність широкого спектру різнопланових наукових публікацій, необхідно визнати існування деяких проблемних аспектів, пов'язаних із застосуванням спецтехніки Національної поліції під час ОГП та масових безпорядків: 1) відсутність (через складність проблеми) комплексного підходу до одноманітного застосування спецзасобів (водометів) під час забезпечення підрозділами поліції публічної безпеки; 2) нерозвиненість традицій вивчення зарубіжного досвіду забезпечення ними (спецзасобами – *уточнено нами.* – О.Я.) діяльності органів та підрозділів правопорядку України; 3) недостатньо активну імплементацію норм міжнародного поліцейського права і запровадження європейських стандартів правоохоронної діяльності щодо вдосконалення сучасної тактики ОГП із застосуванням водометів, низький рівень запровадження кращих практик правоохоронних органів країн Європи в діяльність української поліції.

Новизна та практичне значення роботи полягає в проведеному аналізі сучасних розробок вітчизняних та закордонних водометів, які знаходяться на озброєнні в правоохоронних органах різних країн; 2) у визначенні негативних аспектів та пробілів у чинному законодавстві, які потребують подальшого вдосконалення для ефективного використання вищезазначеного спецтранспорту під час припинення масових правопорушень.

Мета роботи полягає в: 1) актуалізації проблеми використання водометів підрозділами органів МВС та підрозділами Національної поліції під час припинення ними масових порушень громадського порядку; 2) проведенні аналізу тактико-технічних властивостей водомету як спецзасобу, який знаходиться на озброєнні правоохоронних органів; 3) визначенні умов його (водомету – *уточнено нами*) застосування та уточнення особливостей впливу на людину (групу людей).

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз історії створення та використання водометів як спецтехніки підрозділами міліції (поліції) свідчить, що вперше вона (спецтехніка) з'явилась у 30-х роках ХХ століття в Німеччині – у 1931 році спецавтомобіль-водомет виїхав на вулиці м. Берліна під час масових безпорядків. Прототип сучасного водомету представляв собою звичайну автоцистерну для поливання вулиць, яка мала вмонтовану башту. Цистерна вміщувала біля 5 000 літрів води і була поставлена на шасі п'ятитонної вантажівки «Мерседес-Бенц» [6]. Сам автомобіль мав литі кулезахисні шини.

Будова такого водомета не відрізнялась складними вузлами та деталями. Водяний насос під великим тиском подавав воду в лафетні стволи (брандспойти), які були встановлені на банях, що оберталися. Кабіна та башта захищались куленепробивними сталевими листами-ковпаками. Тиск води в 20 атмосфер був достатній, щоб збити людину з ніг і нанести травму.

Розвиток конструкторської думки змінював дизайн і функціональну будову водометів, вони все більше нагадували фортеці на колесах. В історії збереглися відомості про так званий американський «танк Томпсона» – у броньованому каркасі були навіть передбачені бійниці для обстрілу. Але провідними конструкторами все ж були в цій галузі спеціалісти Німеччини.

Водометне спорядження для таких спецавтомобілів поставляли цивільні фірми, які випускали поливально-мийні та пожежні автомобілі (наприклад, компанії «Метц» і «Майер»). Пізніше насос водомета став приводитися в дію автономним двигуном (щоб на ходу автомобіля не відбирав потужність основного двигуна), зі сторін автомобіля з'явилися форсунки, звідки теж бив струмінь води. За Інтернет-даними, у ФРН було побудовано стільки водометів (причому на різних шасі – Magirus, Mercedes, MAN, Bussing, Ford), що поліцейські поливали з них вулиці, допомагаючи дорожникам, перевозили питну воду для населення. Деякі списані автомобілі після перефарбування в червоний колір були перепрофільовані в пожежні [7].

Прикладами вдосконалення даного спецзасобу були такі моделі:

- німецькі Wasserwerfer (скорочено WaWe 9000, створені пожежною фірмою Ziegler, без бронезахисту, відеокамер, форсунок під днищем) та IFA G5 (1961 р.), Magirus Mercur (Німеччина, 1962 р.), броньований водомет Rosenbauer RWD 10 000 на шасі Mercedes з дистанційним керуванням за допомогою джойстика і кнопок на пульті (Німеччина, кінець 80-років ХХ століття, замовлення на цей спецтранспорт буди зроблені Алжиром і Чилі). Зараз фірмою Ziegler випускаються сучасні водомети з двигуном, який відповідає нормам Euro 4, розвиває потужність 390 к.с., екіпаж становить 5 осіб, об'єм водного бака – 9000 л. Ціна – мільйон євро;

- польський водомет Hydromil на базі вантажівки Star (1973 р.),

- броньовані водомети ізраїльської фірми Beit Alfa Technologies на базі повнопривідних грузовиків MAN або Mercedes Ахор турецького виробництва з забраними решітками; «водяна гармата» працює в трьох режимах – непереривному, короткими і довгими імпульсами. Вартість водомету Ахор складає 11 млн рублів (біля \$420 000);

- у Чехії несуть службу водомети на базі броньованої «Татри»;

- в Австрії водомети встановлені на перероблених моделях «Сканії»;

- у Франції для цієї мети застосовуються автомобілі марки «Мерседес»;

- у Голландії обладнання водометів встановлено на автомобілі «Terberg» на агрегатах «Volvo FH»;

- в канадському місті Онтаріо для переобладнання під водомети використовують аеродромний транспортний засіб «Oshkosh» та ін.

Разом із цистерною з водою з'явилися також баки з піноутворювачами (для гасіння горючої суміші з допомогою форсунок під шасі спецтранспорту), фарбниками води (наприклад, синього чи оранжевого кольорів) та ірригантами (сльозогінним газом, перцевим аерозолем – *уточнено нами.* – О.Я.), які добавляються у воду для покращення ефекту. Газ може також розпилюватися й з форсунок збоку по бортах спецавтомобіля. На вікнах автомобіля з'явилися в металічних захисних щитах щілини замість відкритих вікон чи стали закривалися металевою сіткою. Перед бампером почали монтувати «бульдозерний» відвал, який дозволяв руйнувати барикади, а на даху з'явилися відеокамери (дозволяли записувати процес «заспокоєння» та виявляти підбурювачів [7].

Варто зазначити, що в Радянському Союзі даний вид спецтехніки був малопопулярним. У крайніх випадках для таких цілей використовувались пожежні транспортні засоби на базі автомобілів МАЗ-205, Урал та ЗіЛ [8].

Існуючі до відновлення незалежності України водомети на базі цивільних пожежних машин не були досконалим спецзасобом для боротьби з масовими правопорушниками (не могли на ходу вступати в хід дій під час проведення спецоперації, кабіна та цистерна були слабо захищені від каміння, вогню, що призводило до травмування обслуговуючого персоналу, тощо). На той час керівництво МВС СРСР прийняло рішення закупити у Польщі партію «хідромілів» (польський варіант спецавтомобіля-водомета). Але у зв'язку зі значною вагою цього водомета, його низькою маневреністю та слабкою помпою (привід від автономного чотирьохциліндрового двигуна видавав 26 л/с) було вирішено налагодити в Україні власне виробництво спецавтомобілів-водометів.

Перший водомет, котрий почали будувати в колишньому ВНДІ спецтехніки МВС Російської федерації (зараз – НВО «Спецтехніка і зв'язок»), називався «Тайфун-К» і базувався на шасі МАЗ ракетоносця «Ураган» (середина 90-х років XX століття, виробництво Білорусії).

Згодом було створено водомет «Лавина» на базі шасі БАЗ та «Лавина-М» (1994 р.), які для приводу ходової частини мали два двигуни КамАЗ, для приводу мотопомпи передбачено окремий двигун ЗіЛ, кабіна для захисту особового складу зварена із броньованої сталі (позитивний момент у порівнянні із закордонними аналогами), високманеврений транспортний засіб, об'єм цистерни – 8–10 тисяч літрів води.

У моделі спецзасобу «Лавина-М» перед бампером розміщувався відвал, на даху – два трьохствольних гранатомета (стріляли світлозвукowymi гранатами або із сльозоточивим газом «Черемуха»), по бортах – три системи відстрілу боєприпасів (газових або з резиновими кулями). У задню частину автомобіля вмонтовано установки для димової завіси, а по периметру викидався «газовий захист», який окутував машину в радіусі 2,5 м. Муромський радіозавод надав гучну установку СГУ-500 потужністю 500 ват.

На озброєнні російського МВС знаходяться нові водомети «Лавина-Ураган» для розгону демонстрацій (більш маневрені та ремонтпридатні). Спецавтомобіль має вікна з решітками, на даху два стволи з прожекторами і відеокамерами, на передній частині автомобіля – ще два стволи і ніж-відвал з гідроприводом. Водомет побудовано на «крановому» шасі Урал-532365 з двигуном ЯМЗ-7601 (300 к.с.) і кабіною, яка винесена вперед. Довжина транспортного засобу «Лавина» – 9,9 м, ширина майже стандартна – 2,5 м для сучасних вулиць. Водомет обладнаний цистерною об'ємом 9000 л, баками для фарбника, піноутворювача і сльозогінного газу, також змонтовано пожежний насос НПЦ-60/100 з приводом від автономного двигуна ЯМЗ-236, встановлено чотири ствола не з ручним, а з «кнопковим» приводом; заброньовано кабіну за класом захисту 2а (від мисливської рушниці).

Недоліками цієї конструкції є: 1) відкритий (зокрема, для бунтівників) доступ до приводу насоса, обладнаний зручною площадкою; 2) низька якість виконання кузова, грубий інтер'єр кабіни (багаточисельні блоки і пульти нагромаджені один на одного, ворсиста оббивка відстає від металічних частин). Вартість водомету «Лавина-Ураган» – 9 млн рублів (біля \$350 000).

Розробка сучасного водомета «Цунамі» здійснена й білоруськими спеціалістами для потреб внутрішніх військ. Зібрано спеціальний автомобіль на підприємстві «Белкоммунмаш», який спеціалізується на виробництві тролейбусів. Повна назва машини – автоцистерна спеціальна АЦС-40 «Цунамі». У Білорусії вони перебувають

на озброєнні внутрішніх військ МВС. Перший такий спецавтомобіль зійшов із конвейера у 2006 році [9].

Базовим шасі для «Цунамі» вибрано двохвісний вантажний автомобіль МАЗ із двигуном потужністю 230 к.с. Робочий об'єм цистерни для води – 7 000 літрів. Якщо не враховувати сітчастого відвалу, то спеціальне обладнання в «Цунамі» таке ж, як і в звичайної пожежної автоцистерни – лафетний ствол і пожежний насос продуктивністю 20 літрів у секунду. Дальність дії водної струї автоцистерни – 50 м.

Масивна решітка на бампері, стволи-лафети, які закриті брезентом, здатні повертатися під різними кутами. Зверху автомобіля встановлено прожектор, а також проблисковий маячок синього кольору.

Органи керування (кнопки на пульті) розміщені в кабіні. Бойовий розрахунок машини всього дві особи – водій та оператор, у службові задачі якого входить не тільки спрямовувати струмінь води, а й зробити це з необхідною точністю. Демонстрація дії «Цунамі» проводилась під час «показових виступів» – струмінь буквально розрізає простір, може запросто відкинути людину на декілька метрів назад, збити з ніг.

Призначення «Цунамі», за поясненнями спеціалістів, – за великим рахунком профілактичне: 1) використання на футбольних матчах під час припинення бійок футбольних фанатів; 2) подавлення масових безпорядків у виправних колоніях; 3) використання водометів для боротьби із масовими порушеннями громадського порядку.

Під час заворушень, які супроводжували «оранжеву революцію» в Києві та деяких інших містах, з'явилися для ОГП вітчизняні водомети: 1) з кузовом сірого кольору – на базі КраЗів (модель АВС-30, один ствол з ручним управлінням) і 2) з кузовом синього кольору – на базі шасі Камаза (модель АВС-40, обладнана відвалом, відкидними щитами по боках для захисту працівників-правоохоронців). Поставляло їх КБ Пожспецмаш (колишній завод Пожмашина) з міста Прилуки. Прототипом послужив польський водомет Tajfun, який у свій час було створено на базі французького шасі Renault Kerax (польський завод ISS).

В Україні останнім часом водомети як запобіжний профілактичний засіб було також передбачено для використання під час проведення чемпіонату Європи з футболу Євро-2012 (м. Київ, фан-зона НСК Олімпійський, 7 одиниць техніки).

Водомети (автомобілі з пожежним лафетним стволом) за робочого тиску води 6–8 атмосфер та відстані застосування до 55–75 м є досить ефективним засобом протидії саме масовим заворушенням. Наявність водомета здійснює значний психологічний вплив на порушників, водночас струмінь води не завдає тяжких тілесних ушкоджень мітингувальнику. Значно підвищує ефективність використання водомета додавання до води сльозогінної речовини. Ця рідина впливає тільки на тих осіб, проти кого вона була застосована, і не діє на інших людей-спостерігачів [2].

Вважаємо, що використання водометів є більш «демократичним» способом впливу на порушників під час масових безпорядків, ніж застосування кийків, гумових куль та електрошокерів. Порушник, який потрапив під дію водомета, відчувається дискомфортно в мокрому одязі після дії струменя води високого тиску.

Тактика використання водометів. Водомети є на озброєнні правоохоронних органів багатьох країн, їх застосування чітко регламентоване законодавством, адже загалом використання такої спецтехніки може бути небезпечним.

Один із перших досвідів застосування «водометної технології» в БРСР датується 1977 роком: в одній із колоній Орші ув'язнені підняли бунт, захопили заручників і забарикадувалися у вантажівці. Колонія розміщувалася в зоні відповідальності

батальйону внутрішніх військ. Начальник штабу майор Карагулько наказав доставити пожежну машину і буквально збив злочинців водним струменем. Цього офіцера-правоохоронця можна вважати автором водного ноу-хау як спецзасобу в діяльності ВВ МВС [6].

Таблиця 1

Порівняльні характеристики технічних параметрів сучасних водометів [7]

Паспортні технічні дані						
Модель	RWD 10000	Лавина (Лавина-М)	Лавина-Ураган	RCU 6000-1 RU	ABC-30	ABC-40
Рік випуску (орієнтовно)	1990	1994	2006	2006	2003	2004
Країна	Австрія	Росія	Росія	Ізраїль	Україна	Україна
Виробник	Rosenbauer	Дмитровський завод МВС	Варгашинський завод ППО	Beit Alfa Technologies	Пож-спец-маш	Пож-спец-маш
Колісна формула	6x6 або 6x4	8x8	8x8	4x4	6x6	6x6
Шасі	Mercedes SK 2629	БАЗ-6953	Урал-53236	Mercedes Axor 1828	КрАЗ-63221	КАМАЗ-43118
Об'єм цистерни для води, л	10000	7500 (10000)	9000	6000	7000	6000
Резервуари для активних составів	є	є	є	є	є	є
для фарбувальної речовини	є	є	є	є	є	є
Насосна установка, привод	автономний, Mercedes	автономний, ЗіЛ	автономний, ЯМЗ	автономний	автономний	автономний
Продуктивність, л/сек	40	40	60	46	60	40
Кількість лафетних стволів	5	4	4	2	1	2
Максимальна дальність «стрільби», м	60	60	60	60	60	50
Броньовані кабіни	є	є	є	є	є	є
Система відео-спостереження	є	немає (є)	є	є	є	є
Система пожежогашіння	є	немає (є)	є	є	є	є

В українському законодавстві норми, в котрих прописана технологія застосування водометів для розгону демонстрантів за масових безпорядків, наводяться у статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» [3] та статті 18 Закону України «Про попереднє ув'язнення» [4]. Так, п. 9) Закону України «Про Національну поліцію» передбачено застосування *водометів, бронемашин* та інших спеціальних транспортних засобів для: а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень; б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей; в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися; г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину [3].

Разом із тим у вітчизняному законодавстві немає чітко виписаних норм застосування водометів проти мирних громадян-демонстрантів. У порівнянні з інструкцією для працівників ДСНС України щодо використання водометів під час гасіння пожеж для підрозділів поліції (Національної гвардії) така чітка правова база застосування цих спеціальних засобів відсутня. Так, згідно з існуючими загальними підходами (нормами) та усталеними правовими звичаями у вітчизняному законодавстві щодо використання спецзасобів існує певна процедура застосування водометів: робиться попереджувальне оголошення про їх застосування, проводиться попереджувальний залп, а вже після цього – спецтехніка застосовується проти натовпу (як правило, тільки у тих випадках, коли є загроза захоплення держустанов, місць відбування чи виконання покарань тощо). Крім того, є встановлені обмеження для застосування спецзасобів: не можна використовувати водомети проти неповнолітніх, інвалідів, вагітних жінок [3; 4; 5; 7].

Відповідальність за рішення про застосування спеціального засобу бере посадова особа, яка відповідальна за забезпечення громадського порядку, або керівник конкретної операції (керівник управління МВС України в даному регіоні).

Особливістю застосування водометів є те, що в деяких випадках вода в них може підфарбовуватися для позначення осіб, які брали участь у демонстрації, або добавлятися сльозогінні речовини. На нашу думку, треба на законодавчому рівні прописати відповідну норму щодо використання відповідної фарби (за хімічним складом), оскільки в окремих осіб може бути на неї алергія, а майже третій громадянин України страждає на таке захворювання [10]. Використовувати водомети доцільно перш за все під час проведення спецоперації проти організованих злочинних угруповань та екстремальних ситуацій порушення громадського порядку, при цьому існують визначені на законодавчому рівні заборони щодо їх застосування поліцейськими: а) застосовувати водомети за температури повітря нижче +10°C; б) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Висновки. Провівши аналіз тактико-технічних властивостей водометів, які знаходяться на озброєнні органів та підрозділів МВС України, порівнявши їх зі спецзасобами в інших країнах світу, зробимо деякі узагальнення.

Застосування спеціальних засобів (водометів) під час масових заворушень або групових порушень громадського порядку є дієвим способом впливу на правопорушників і має певні переваги перед іншими спеціальними засобами.

Позитивними особливостями цього виду спеціальних засобів є те, що вони: 1) дозволяють уникнути прямого фізичного контакту правоохоронців та агресив-

ного натовпу і тим самим можуть запобігти травмуванню та загибелі як працівників поліції, так і громадян; 2) забезпечують активний вплив правоохоронців практично на значну частину правопорушників у натовпі, таким чином спрямовуючи його рух згідно із задумом проведення спеціальної операції.

Недоліками водомету як спецзасобу є: 1) спецзасіб неможливо використовувати за температури нижче +10°C [3]; 2) значна витрата води (від 19 до 66 л за секунду залежно від насадок) дає можливість безперервного використання водомета протягом короткого часу – 5–7 хв. У зв'язку з цим потрібно мати значні резерви води або її джерела поповнення для оперативного заповнення пустих (використаних) цистерн, що в умовах масових заворушень та міської забудови може стати істотною проблемою. Це може спричинити одноразове застосування таких спеціальних засобів, тим самим знизивши їх загальну ефективність під час припинення масових безпорядків [2].

Таким чином, ураховуючи розглянуті різнобічні аспекти піднятої проблеми, на нашу думку, вимагають подальшої розробки правових норм та обґрунтування науково-методичного апарату щодо ефективного застосування раціональних тактичних схем використання водометів під час припинення масових заворушень (групових порушень громадського порядку) залежно від наявних метеорологічних умов та топографічної обстановки місцевості в районі проведення відповідної спеціальної операції.

Вважаємо, що дані напрями можуть бути актуальним науковим завданням для дослідників проблем правоохоронної діяльності та стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року (із змінами і доповненнями, внесеними Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/201). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254K.html (дата звернення: 15.10.2020).
2. Черкашин С.Д. Аналіз впливових властивостей різних видів спеціальних засобів, що зумовлюють доцільність їх застосування під час припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2011. № 2. С. 131–136. URL: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Chiz/2011_2/11hsdpnz.pdf (дата звернення: 15.10.2020).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII (із змінами в редакції від 03.07.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 15.10.2020).
4. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 червня 1993 року № 3352-XII (станом на 11.09.2020 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3352-12/page> (дата звернення: 14.10.2020).
5. Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1024-2017-%D0%BF> (дата звернення: 15.10.2020).
6. Вооружились водометами. URL: <http://www.nv-online.info/by/352/society/58043> (дата звернення: 15.10.2020).
7. Лапшин Ф. Водометы для ОМОНа. URL: <http://trucks.autoreview.ru/archive/2007/02/vodomet/> (дата звернення: 15.10.2020).
8. Вайда Т.С. Вітчизняний досвід та проблеми використання правоохоронними органами України водометів, установлених на базі шасі транспортних засобів. *Наукове забезпечення діяльності внутрішніх військ МВС України* : збірник тез доповідей

У науково-практичній конференції, м. Харків, 28 березня 2013 р. Секція 2. «Актуальні проблеми технічного забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку». Харків : Акад. внутрішніх військ МВС України, 2013. С. 116–117.

9. Спеціальний автомобіль «Цунамі». URL: <http://www.belaruspartisan.org/life/227913/> (дата звернення: 15.10.2020).

10. Москаль Г. Використання водометів проти демонстрантів в Україні є незаконним. URL: <http://www.nso.org.ua/ua/news/9224> (дата звернення: 15.10.2020).